

кандидат історичних наук, доцент кафедри методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Ніна ЗАГРЕБЕЛЬНА,

Олександр КИРІЄНКО,

магістр історії, вчитель вечірньої школи № 5 м. Києва,
аспірант Інституту історії України НАН України

ЦЕНЗУРНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, 10 КЛАС)*

Мета уроку:

— ознайомити знайомити учнів з деякими аспектами цензурної політики російського самодержавства в роки Першої світової війни;

— вдосконалити вміння працювати з історичними документами, спогадами очевидців, мемуарами сучасників, аналізувати зміст документів, будувати логічні та причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки;

— розвивати аналітичне мислення;

— виховувати інтерес до дослідницької роботи, науково-популярний інтерес до подій Першої світової війни.

Тип уроку: урок формування умінь та навичок.

Вид заняття: урок—практикум.

ХІД УРОКУ.

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ ТА МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ.

Вступна розповідь.

Розглядаючи на уроках історії України тему Першої світової війни, ми вивчали не тільки розгортання військових дій на Південно-Західному та Румунському фронтах, але й політику російського командування на зайнятих територіях Галичини та Буковини, внутрішню політику в українських губерніях Російської імперії, наголошуючи на її репресивному характері. Окремо ми також розглядали соціально-економічні та політичні наслідки для Російської імперії, до яких призвів затьняний характер «Великої війни». Загадані вище події військового, політичного, національного та соціально-економічного характеру знаходились в роки Першої світової війни під пильним контролем окремо створеного апарату військової цензури. На уроці—практикумі ми спробуємо дослідити деякі аспекти діяльності військової цензури в українських губерніях протягом 1914—1917 рр.

*Пропонується до вивчення у класах профільного навчання. (Авт.)

дити деякі аспекти діяльності військової цензури в українських губерніях протягом 1914—1917 рр.

Перш ніж перейти безпосередньо до дослідницької роботи пропонуємо пригадати основні події цієї війни.

Репродуктивна бесіда за запитаннями:

1. Назвіть основні військові операції, їх хронологічні межі на Південно-Західному фронті.

2. Пригадайте основні заходи російської влади у Галичині та на Буковині.

3. Якою була політика російського уряду щодо української культури напередодні війни?

4. У чому виявлялась дискримінаційна політика російського уряду щодо української мови?

5. До яких соціально-економічних наслідків призвела війна в Російській імперії в українських губерніях зокрема?

6. Як війна вплинула на суспільно-політичну ситуацію в Україні та розгортання українського руху?

II. Формування умінь та навичок.

Розповідь вчителя.

Військову цензуру в Російській імперії було введено в дію Імператорським указом від 20 липня 1914 р. («Тимчасове положення про військову цензуру»). Головним завданням військової цензури Іменний Імператорський указ визначав «...запобігати завчасному оприлюдненню планів військової мобілізації, оголошенню і поширенню у періодичних виданнях, поштово-телеграфними зв'язком, під час публічних виступів інформації, яка може зашкодити військовим інтересам держави» [1, арк. 165]. Уся друкована продукція, поштово-телеграфна кореспонденція, тексти доповідей, фотографії мали розглядатись військовою цензурою, і якщо їхній зміст якимось чином міг завдати шкоди зовнішній безпеці Росії, її збройним силам та оборонним об'єктам, то цензура мала повноваження застосовувати відповідні санкції.

Відповідно до «Тимчасового положення про

військову цензуру» від 20 липня 1914 р. військова цензура встановлювалася у повному об'ємі або частково. Військова цензура в повному об'ємі вводилася лише на театрі воєнних дій, підпорядковуючись Штабу Головнокомандуючого арміями фронту, і її функціональними обов'язками визначалось: 1) попереднє цензурування друкованих творів, естампів, малюнків, фотографічних знімків, текстів публічних виступів та лекцій; 2) перелюстрація внутрішньої та міжнародної поштово-телеграфної кореспонденції. Часткова військова цензура вводилась на решті території Російської імперії і передбачала перелюстрацію міжнародної поштово-телеграфної кореспонденції і тільки в окремих випадках — внутрішньої. Реалізацію цензурних функцій було покладено на Головну військово-цензурну комісію, місцеві військово-цензурні комісії при штабах військових округів та військових цензорів на місцях.

Свою розповідь вчитель супроводжує коментарем схеми «Система органів цензури»

Театр військових дій (цензура в повному об'ємі)	Військовий район (для розгортання військових дій арміями)	Військовий стан (район розташування армії фронту)
	Тиловий район (для розташування запасів та тилових установ)	Військовий стан необов'язковий (райони військових округів)

Решта території країни (цензура часткова)	Головна військово-цензурна комісія у Петербурзі, військово-цензурні комісії при штабах військових округів
---	---

Наступний етап роботи передбачає організацію вчителем роботи учнів з документами, розміщених та згрупованих по етапам еволюції військово-цензурної політики в Російській імперії.

Інструкція учням для роботи з текстами документів:

- 1) уважно прочитайте текст документа;
- 2) виконайте систему завдань до нього;
- 3) складіть тезовий конспект, запишіть висновки щодо завдань діяльності органів військової цензури в українських губерніях.

1. Військова цензура на початку Першої світової війни.

Документ 1.

Перечень сведений, не подлежащих оглашению в печати, почтовой и телеграфной корреспонденции без предварительного разрешения военной цензуры

1. Об устройстве, составе и численности всякого рода частей сухопутных и морских сил, а равно учреждений военного и морского ведомств; об изменениях в устройстве, составе и численности этих частей и учреждений.

2. О личном и командном составе войсковых частей и учреждений военного и морского ведомств.

3. О вооружении, снаряжении, обмундировании, довольствии, санитарном состоянии, всякого рода технических средствах и боевых качествах армии и флота; о боевых и морских качествах строящихся и намеченных к постройке военных судов.

4. О назначении, современном состоянии, вооружении, снаряжении и снабжении крепостей, укреплений, морских баз и военных портов; о проектировании новых и упразднении существующих, о численности и составе их гарнизонов.

5. О местах расположения и о передвижении частей и учреждений, указанных в п. 1, а равно учреждений добровольной санитарной помощи.

6. О производстве всякого рода работ в крепостях, укреплениях, морских базах, военных портах, на судах флота, на заводах по изготовлению заказов военного и морского ведомств и о подготовке позиций.

7. О боевой готовности армии и флота.

8. Сведения, указывающие на начало мобилизации определенных частей и учреждений, указанных в п. 1, о ходе мобилизационных работ и окончании мобилизации, о готовности означенных частей и учреждений к перевозке на театр военных действий, о прибытии туда как этих частей и учреждений, так и отдельных лиц, а также о всякого рода распоряжениях различных министерств, поскольку они касаются мобилизации и сосредоточения армии и флота на театре военных действий.

9. О порядке укомплектования во время войны частей и учреждений, указанных в п. 1.

10. О провозоспособности и техническом состоянии железных дорог, о работах на них, производящихся с целью развития провозоспособности, а также о деятельности их по перевозке войск и военных грузов; о постройке новых железных дорог на театре военных действий.

11. О состоянии существующих и о сооружении новых грунтовых, шоссеиных и водных путей на театре военных действий и о работах, производящихся на них.

12. О техническом состоянии разного рода телеграфных и телефонных линий и учреждений на театре военных действий, о числе, протяжении и направлении упомянутых линий — как военных и морских, так и правительственных, земских и частных — о станциях беспроволочного телеграфа во всей империи; о проведении новых телеграфных и телефонных линий на театре военных действий.

13. О стратегических и тактических свойствах местности театра войны.

14. О высочайших смотрах и объездах войск, а также о проходах и следовании войсковых частей, начальствующих лиц и отдельных офицеров армии и флота.

15. О высочайших приказах в той их части, которая касается как отдельных лиц, так и целых частей и учреждений, указанных в п. 1.

16. О содержании писем и телеграмм лиц, входящих в состав армии и флота.

17. О занятиях, всякого рода упражнениях и стрельбах в армии и флоте.

18. О производстве поверочных и опытных мобилизаций частей и учреждений, указанных в п. 1.

19. О военных и военно-морских мероприятиях России за границей.

20. О предположениях и действиях армии и флота и о всякого рода военных событиях, а равно о всякого рода слухах, к ним относящихся.

21. О заготовлениях для нужд военного и морского ве-

домств — как в России, так и за границей.

22. О потерях в личном и материальном составе армии и флота, о фамилиях выбывших из строя.

23. О поимке шпионов, о суде над ними и о приведении в исполнение приговоров.

24. О волнениях среди жителей занятых нашими войсками областей, о железнодорожных, пароходных и других катастрофах, а равно об эпидемиях на театре военных действий, о взрывах и пожарах в частях и учреждениях, указанных в п. 1.

25. Фотографические снимки, эстампы, рисунки и т. п. изображения, могущие дать сведения, не подлежащие распространению на основании сего перечня.

Примечание. Действие настоящего перечня не распространяется на те сведения, которые опубликованы или впредь будут опубликованы правительствующим сенатом либо военным и морским ведомствами или же разрешены будут к опубликованию названными ведомствами. Воспрещение сие действительно в течение года со дня опубликования.

(Центральный державний історичний архів України у м. Києві (ЦДІАК).

— Ф.295. — Оп.1. — Спр.486. — Арк.1.)

Завдання і запитання:

1) *визначте статі наведеного переліку, які спрямувалися на недопущення поширення в імперському інформаційному просторі неприйнятних для Російської держави відомостей з театру військових дій;*

2) *З якою метою царським урядом посилювалась норма цензурних обмежень? Прочитуйте ці статті.*

Документ 2.

Приказ Главнокомандующего армиями Юго-Западного фронта

24 июля 1914 г.

Подчиненные мне местности театра военных действий разделяются на районы:

1. Район III армии:

Волынской губернии уезды: Луцкий без 3 и 4 станов, Ровенский без 4-го стана, Дубенский, Кременецкий, Острожский, Изяславский, Новоград-Волынский, Житомирский, Староконстантиновского уезда волости: Кульчитская, Новаковская, Ремневская, Корчеватая, Феофильская;

Подольской губернии Литинского уезда...

2. Район VII армии:

Волынской губернии Староконстантиновский уезд без волостей: Кульчитской, Новаковской, Ремневской, Корчеватой, Феофильской;

Подольской губернии уезды: Проскуровский, Летичевский, Литинский без 3 и 4 станов, Винницкого уезда 1 стан (район Жмеренки), Каменец-Подольский, Новоушинский, Могилевский, Япольский;

Бессарабской губернии Хотынский уезд.

3. Тыловой район:

Волынской губернии уезды: Овруцкий, Ровенский без 1,2,3 станов, Луцкого уезда 3 и 4 станы;

Киевская губерния;

Подольской губернии уезды: Винницкий без 1 стана (район Жмеренки), Брацлавский, Гайсынський, Ольгопольский;

Черниговской губернии уезды: Городнянский, Сосницкий, Кролевецкий, Глуховский, Козелецкий, Борзенский, Нежинский, Конотопский, Черниговский;

Полтавской губернии уезды: Золотоношский, Пыратынский, Прилуцкий, Переяславский

Все перечисленные местности и местная гражданская власть на основании ст. 14 Высочайше утвержденного 16 июля 1914 г. Высочайше утвержденного Положения о полевом управлении войск в военное время, через Киевского, Подольского и Волынского генерал-губернатора и местных губернаторов подчинялись Главному начальнику Киевского военного округа, а через сего последнего Главному начальнику снабжения армий Юго-Западного фронта. В пределах войсковых районов все местные гражданские власти обязаны немедленно и беспрекословно выполнять распоряжения: командующих армиями,

командующих корпусов и начальников дивизии.

Подписал: Главнокомандующий армиями генерал-адъютант Иванов

(ЦДІАК. — Ф.295. — Оп.1. — Спр.485. — Арк.4.)

Документ 3.

Приказ Главнокомандующего армиями Юго-Западного фронта № 26.

31 июля 1914 г.

На всей территории действия армий фронта и той части тыла армий, которая объявлена на военном положении, ввести военную цензуру в полном объеме (ст. 6. «Временного положения о военной цензуре»)

<...>

Подписал Главнокомандующий армиями генерал-адъютант Иванов

(ЦДІАК. — Ф.295. — Оп.1. — Спр.485. — Арк.6.)

Завдання і запитання:

1. *Перерахуйте території українських губерній, на яких вводилась військова цензура в повному об'ємі.*

2. *Про що свідчить така велика територія прифронтової та тилової зони?*

3. *Якими мотивами, на вашу думку, керувалось військове керівництво при визначенні тилового району?*

Документ 4.

Обязательное постановление Главного начальника Киевского военного округа, изданное на основании п.1. ст.15, 23, и п. 3 ст. 26 Положения о государственной охране.

24 августа 1914 г.

Воспрещается публичное оглашение и распространение тревожных слухов, не основанных на официальных данных и составляющих плод собственного измышления, или распространяемыми злонамеренными лицами о победных действиях неприятельской армии и флотов, о неудачных действиях наших войск и союзных с нею иностранных армий и флотов <...> и вообще всего того, что может подорвать доверие общества к армии или вызвать общую или частичную тревогу среди населения

Виновные в нарушении настоящего постановления подвергаются в административном порядке заключению в тюрьме на три месяца или аресту та тот же срок, или денежному штрафу до 3-х тис. рублей.

(ЦДІАК. — Ф.332. — Оп.1. — Спр.5. — Арк. 12.)

5. Зі щоденника Євгена Чикаленка:

«Газети до бридоти переповнені хвастливими оповіданнями про всяких фантастичних героїв-козаків, от, наприклад, про козака Кузьму Крючкова, що «одним махом сто душ побивахом». Місцева інтелігенція з захопленням переказувала слова головнокомандувача великого князя Миколи Миколайовича, який начебто почувши, що Вільгельм збирається вже обідати у Парижі, самовпевнено сказав, що він пообідає у Варшаві, а Берліні піде до виходу і т.д. і т.д. А тим часом по селам потихеньку розказували, що самі солдати цілими ротами здаються у полон».

(Чикаленко Є. Щоденник: у 2 Т. — К.: Темпора, 2004 // Т.1. 1907-1917. — С.332.)

Завдання і запитання:

1. *Визначте, яку позицію займала преса у ставленні до участі Росії у війні на її початку.*

2. *Чому, на вашу думку, перші розпорядження місцевих військово-цензурних органів спрямовувались на недопущення будь-якої інформації про війну саме че-*

рез плітки та міжособистісне спілкування.

Завдання для допитливих.

Військово-цензурними органами затримувалась будь-яка кореспонденція в якій повідомлялася інформація військового чи військово-політичного характеру. Ваше завдання: визначити, які події описані у наведених листах, визначте їх час, а також юридичну підставу (згідно наведеного вище «Перечня...») на основі якої ці листи були затримані.

Лист 1.

Офіцер російської армії пише до матері в Київ:

Во Львові нічого не разрушено, тільки австрійська казарма сгорела, а то війна прошла, город почти не повредила. Здесь люди здороваются так: «Слава Богу», а другой отвечает: «Вовки слава»...

(ЦДІАК. — Ф.365. — Оп.1. — Спр.42. — арк. 24.)

Лист 2.

Солдат російської армії пише до друга на Полтавщину:

«Вчера я чув, що Перемишль тепер тільки з гармат гатять. По кілька сот посилають туди куль на нього. А один дядько казав: нібито перехопили писульку, в котрій сповіщено, що вже приходить кінець, як ще кілька днів не буде допомоги, то здадуться, так що москалі надіються, що Перемишль скоро заберуть».

(ЦДІАК. — Ф.365. — Оп.1. — Спр.42. — арк. 33.)

2. Військова цензура у 1916—1917 рр.

Вчитель поділяє клас на підгрупи, організовує «МОЗКОВИЙ ШТУРМ».

Документ 6.

Циркулярно.

Начальник Штаба Главнокомандующего Армиями Юго-Западного фронта

Главному Начальнику Киевского военного округа.

Секретно

7 января 1916 г.

Из донесений некоторых военно-цензурных установлений усматривается поступление из районов различных армий большого числа писем от чинов действующих и запасных войсковых частей (печати коих имеются на конвертах) со сведениями, не допустимыми к оглашению и распространению, так: во многих письмах встречаются описания мест стоянок действующих частей, попадают жалобы на тягость службы и дисциплины, на неудовлетворительность помещений и пищи, говорится о необходимости заключения мира.

Пропуск такого рода писем свидетельствует о не достаточной полной и строгой цензуре писем на местах их отправления (т.е. в армейских и корпусных районах); с большой долей вероятности можно предположить, что часть таких писем совершенно избегает цензуры и, попадая на места своего назначения, создаёт крайне неблагоприятное впечатление.

Главнокомандующий приказал дать указания подведомственным Вам военно-цензурным органам о необходимости более полной и строгой цензуры корреспонденции, направляемой как в армию так, и из армии внутрь страны.

Вместе с тем Главнокомандующий приказал вновь подтвердить чинам всех частей войск и учреждений о недопустимости сообщать в письмах сведения, не подлежащих оглашению, равно как и вообще недопустимости по содержанию своему противоречащих понятию воинской дисциплины... могущих вредить общегосударственным интересам родины.

Подписал: Генерал-Лейтенант Клембовский.

(ЦДІАК. — Ф.313. — Оп.2. — Спр.3395. — Арк.15.)

Документ 7.

Обязательное постановление начальника Одесского военного округа, изданное на основании п.1. ст.15, 23, и п. 3 ст. 26 Положения о государственной охране

23 января 1916 г.

На обязанность военных цензоров ложится обязательный просмотр всего газетного материала, а не только военного, как это было установлено до этого. Таким образом, военные цензоры обязаны входить в рассмотрение статей, заметок и телеграмм также политического и общественного характера и не разрешать ни в коем случае всего того, что может вредить военному могуществу государства в широком смысле этого слова. При таком положении дела необходимо, чтобы военные цензоры с особым вниманием относились к цензурированному материалу и помимо вопросов запрещенным «Перечнем...», а также на основании «Временного положения о военной цензуре» не пропускали бы всякого рода сведений политического и общественного характера, каковые сведения могут прямо или косвенно вредят интересам военного могущества государства, вселяя в население недоверие к тем или иным правительственным мероприятиям...

(ЦДІАК. — Ф.313. — Оп.2. — Спр.3395. — Арк. 20.)

Документ 8.

Приказ Главнокомандующего армиями Юго-Западного фронта

15 декабря 1916 г.

Во исполнение Высочайшего повеления от 18/30 мая 1876 г. допускать к печатанию периодические и непериодические издания на малорусском наречии лишь общепринятым русским языком, а не особым «украинским» правописанием.

(ЦДІАК. — Ф. 1262. — Оп.1. — Спр.263. — Арк. 68.)

Документ 9.

Харьковский губернатор по канцелярии

Харьковскому инспектору по делам печати

13 декабря 1916 г.

Начальник Штаба Киевского военного округа уведомил меня, что начальник Штаба Главнокомандующего армиями Юго-Западного фронта признал возможным разрешить печатание произведений на малороссийском наречии лишь в пределах Высочайшего повеления от 18/30 мая 1876 г., коим воспрещено печатать произведения тиснения с каким бы то ни было отступлениями от общепринятого русского правописания, и при непрременном условии предварительной цензуры.

В виду сего начальник Штаба Киевского военного округа просит:

1) При выдаче разрешений на периодические издания, выходящие на малороссийском наречии, обязывать издателей, под расписку, чтобы издаваемые ими в свет издания печатались в соответствии с означенным выше Высочайшим повелением, т.е. общепринятым русским правописанием

2) Обязан, под расписку, содержателей типографий во вверенной мне губернии предоставить на предварительную военную цензуру все издания как периодические, так и непериодические, выходящие на малороссийском наречии, и указывать вместе с тем, что такого рода издания могут печататься лишь на общепринятом в русском языке правописании.

О выше изложенном сообщая Вашему Превосходительству для зависящих распоряжений.

(ЦДІАК. — Ф.1680. — Оп. 1. — Спр.346. — Арк.66.)

Документ 10.

Циркуляр Военно-цензурной комиссии Одесского военного округа на театре военных действий объединяющему военному цензору в Екатеринославской губернии.

11 декабря 1916 г.

Главный начальник округа приказал: не допускать появления в печати статей, по каким бы то ни было вопросам — общественным, экономическим и политическим, могущим вызвать недовольство в обществе, вселить боязнь или под-

нять тревогу; равным образом и статей, критикующих распоряжения правительства или местных властей.

(ЦДІАК. — Ф.313. — Оп.2. — Спр.3395. — Арк.229.)

Завдання і запитання:

1. На основі наведених вище документів виділіть особливості діяльності органів військової цензури протягом 1916—1917 рр.

2. Які чинники, на ваш погляд, обумовили розширення сфери впливу військової цензури в суспільстві протягом 1916—1917 рр.?

3. Чому командування Південно-Західного фронту вимагає пильнішого контролю за кореспонденцією, адресованою з діючої армії та з середини країни у діючу армію?

4. Визначте, яких наслідків найбільше, на Вашу думку, остерігалось керівництво Російської імперії, забороняючи поширення у пресі інформації соціально-економічного характеру?

5. Охарактеризуйте цензурну політику щодо українського питання протягом Першої світової війни. Чому в ході війни російський уряд знову вдається до цензурних переслідувань українського слова?

Після відповідей на запитання учні мають на окремому аркуші паперу підсумувати отримані у ході виконання завдань уроку—практикуму знання та відповісти на запитання: *Як ви оцінюєте ефективність цензурної політики російського уряду у роки Першої світової війни? На ваш, погляд, у чому полягає необхідність існування цензурних обмежень? Чи доцільні вони тільки в умовах воєнного часу?*

III. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ.

Узагальнення вчителя.

На цьому уроці ми з вами спробували стати істориками-дослідниками і дослідити діяльність російської військової цензури в роки Першої світової війни в українських губерніях Російської імперії. На основі певних частинок (емпіричних знань), отриманих в результаті аналізу співставлення різних документів, ми намагалися скласти певну цілісну картину.

Отже, в результаті сьогоднішньої роботи ми можемо стверджувати:

— військова цензура в Російській імперії була введена 20 липня 1914 р.* — ще до початку активних бойових дій;

— на території українських губерній, виходячи з їх стратегічного розташування, політичної важливості та національних обставин вводилась військова цензура у повному об'ємі;

— у нормативно-правових актах по військовій цензурі протягом 1914—1915 рр. завданням органів

*Це сталося наступного дня після оголошення Російською імперією загальної військової мобілізації. (Ред.)

військової цензури визначалося тільки недопущення розголошення військової таємниці та інформації з фронту, яка може засмутити жителів імперії, за сумніватися у непереможності імперії Романових;

— починаючи з 1916 р., уряд імперії розуміє, що в умовах війни та зростання загального невдоволення нею, слід також обмежувати появу негативної інформації соціально-економічного та політичного характеру;

— використовуючи надзвичайне законодавство воєнного часу, структуру та механізми діяльності органів військової цензури, російське самодержавство починає переслідування українського слова;

— з поваленням самодержавства організація органів військової цензури зазнала змін, діючи лише у фронтовій зоні.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

Аби учні краще зрозуміли специфіку діяльності тодішніх військових цензорів, вчитель пропонує учням стати на деякий час військовим цензором і вирішити наступне завдання.

Вчитель зачитує учням (або роздає роздруковану на листочках інструкцію для військових цензорів) і лист з умовним змістом, який треба розшифрувати.

Текст інструкції:

«В последнее время немцы применяют условные письма с сетками. Этот механический способ, однако, сложен и трудно поддается разшифровке, так как для этого отправитель и получатель должны иметь совершенно одинаковые картонные или металлические четырехугольники, разгафленные на части, причем некоторые из этих частей вырезаны насквозь. Отправитель кладет на бумагу подобный четырехугольник («решетку») и пишет обыкновенным шрифтом все нужное в вырезанных частях; затем он снимает его с бымаги и заполняет пустые места (которые раньше были закрыты невырезанными частями) произвольно выбранными словами, однако так, чтобы получился какой-нибудь смысл, затемняющий или искажающий мысль отправителя. Получив письмо, адресат кладет на него свой четырехугольник и свободно прочитывает все интересующее его».

(Державний архів Чернігівської області — Ф.858. — Оп.2. — спр.1. — Арк. 1-2.)

Лист для розшифрування:

«Дорогой Костя.

План удался и тетьа на брак согласилась. Конечно, перевозки вещей не избежать; но я достал справки: все обойдется не дороже 500 руб.; передам подробности лично. Опущу это письмо на вокзале и во вторник получишь его не позже 5 час. дня. Целую тебя.

Твой Андрей.»

Підказка повідомлення має містити 12 слів, включаючи і числа.